

PRANCŪZIJOS V RESPUBLIKOS VALDYMO MODELIS – MIŠRIOS (PUSIAU PREZIDENTINĖS) RESPUBLIKOS ETALONAS

Indrė Kavoliūnienė, Milda Vainiutė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4546

Elektroninis paštas: indre.kavoliuniene@gmail.com; milda.v@mruni.eu

Pateikta 2011 m. rugsėjo 23 d., parengta spausdinti 2011 m. spalio 25 d.

***Anotacija.** Straipsnyje nagrinėjami Prancūzijos V Respublikos konstitucinės sistemos bruožai, apžvelgiant esminius 1958 m. Prancūzijos Respublikos Konstitucijos aspektus, atskleidžiama pastaraisiais metais priimtų Konstitucijos pataisų įtaka Prancūzijos konstituciniam reguliavimui. Straipsnyje ypač daug dėmesio skiriama Prancūzijos Respublikos valstybės valdžios institucijų tarpusavio santykiams bei jų ryšiams, kurie vaidina lemiamą vaidmenį nustatant valstybės valdymo modelį, pateikiami esminiai Prancūzijos, kaip pusiau prezidentinės respublikos etalono, valstybės valdymo formos aspektai. Be valstybės valdžios institucijų konstitucinės padėties analizės, straipsnyje taip pat nagrinėjamos kitos esminės Konstitucijos nuostatos, jų įtaka Prancūzijos konstitucinei sistemai. Apžvelgiamas Konstitucijoje įtvirtintas asmens konstitucinis statusas bei jį apibūdinančios pagrindinės asmens teisės ir laisvės, nagrinėjama atskirų valstybės valdžios institucijų – prezidento, vyriausybės, parlamento, teismų – padėtis, akcentuojami jų esminiai įgaliojimai bei Konstitucijoje nustatytos kompetencijos ribos, aptariami specifinės konstitucinės justicijos institucijos – Konstitucinės Tarybos – veiklos ypatumai.*

***Reikšminiai žodžiai:** konstitucija, valstybės valdymo forma, valstybės valdžios institucijų sąranga, parlamentas, prezidentas, vyriausybė, teismas.*

Įvadas

Vienas svarbiausių konstitucinės teisės tyrinėjimo objektų – valstybės forma, apibūdinama kaip kompleksinė sąvoka, kuri atskleidžia, kaip valdžia valstybėje organizuojama, kaip ji išdėstoma teritoriniu požiūriu, kokiais principais vadovaujamosi jos veikloje, kokiais būdais ji įgyvendinama. Kaip žinoma, pirmasis valstybės formos elementas – valstybės valdymo forma. Nors šiuolaikiniame pasaulyje pagal monarchijos, o būtent – parlamentinės monarchijos – kaip valstybės valdymo modelį konstruojami daugelio šalių (pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos, Švedijos, Olandijos, Belgijos, Danijos, Norvegijos, Ispanijos ir kt.) valstybės valdžios institucijų santykiai, vis dėlto labiausiai paplitusi šiuolaikinių valstybių valdymo forma – reprezentacinė respublika. Tradiciškai skiriamos trys valstybės valdymo formos rūšys: parlamentinė, prezidentinė ir mišri (pusiau prezidentinė) respublika, tokio skirstymo pagrindiniu kriterijumi laikant vyriausybės politinės atsakomybės parlamentui buvimą ar nebuvimą (parlamentinėje respublikoje vyriausybė politiškai atsakinga parlamentui, prezidentinėje neatsakinga, o mišrioje (pusiau prezidentinėje) – susijusi atsakomybės ryšiais ir su prezidentu, ir su parlamentu).

Galima teigti, kad priežastys, kodėl valstybės pasirenka vieną ar kitą valdymo modelį, yra labai skirtingos. Tai, be abejo, lemia istorinės, politinės aplinkybės, įtaką daro ir kitų šalių patirtis. Kalbant apie vadinamosios ketvirtosios konstitucijų raidos bangos, kurios pradžią žymi totalitarinių sistemų žlugimas, naujų demokratinių konstitucijų priėmimas XX a. dešimto dešimtmečio pabaigoje, valstybių valdymo formą, akivaizdu viena – prezidentinio valdymo forma nė vienoje iš į Vakarų besiorientuojančių Vidurio ir Rytų Europos šalių nėra įtvirtinta. Visi pasirinkimai svyruoja tarp dviejų modelių: Vokietijos Pagrindiniame Įstatyme įtvirtintos parlamentinės valdymo sistemos ir Prancūzijos V Respublikos konstitucinėje praktikoje susiformavusio pusiau prezidentinio valdymo, daugelyje minėtų šalių vis dėlto dominuojant parlamentinėms sistemoms¹.

Lietuvos Tauta, referendumu priėmusi 1992 m. Konstituciją, pasirinko respublikinę valstybės valdymo formą, tačiau atsakant į kitą sudėtingesnę klausimą, kokia respublikos forma įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, neabejotinai svarbu dar kartą prisiminti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimą², kai Teismas nagrinėdamas, ar Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitinka Konstituciją, susidūrė su Lietuvos valstybės valdymo formos klausimu. Kaip žinome, minėtame nutarime buvo konstatuota, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nustatytą valdžios institucijų kompetenciją Lietuvos valstybės valdymo modelis priskirtinas parlamentinės respublikos valdymo formai. Taip pat pabrėžta, kad mūsų valstybės valdymo formai būdingi ir kai kurie vadinamosios mišrios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatumai. Tai atsispindi Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės įgaliojimuose bei jų tarpusavio santykių

- 1 Jarašiūnas, E. Žvelgiant į Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstituciją platesniame konstitucionalizmo raidos kontekste. *Jurisprudencija*. 2002, 30(22): 55.
- 2 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 5-99.

teisinėje konstrukcijoje. Taigi pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimą Lietuvos valstybės valdymo forma priskirtina parlamentinės respublikos valdymo formai, darant išlygą, kad ji turi būdingų ir mišrios (pusiau prezidentinės) valdymo formos bruožų. Pasakytina, kad dėl minėto nutarimo tuo laiku buvo daug diskutuota. Teisinėje literatūroje taip pat išsakoma nuomonių, kad pagal galiojančią Konstituciją Lietuva gali būti priskiriama ir mišrios (pusiau prezidentinės) valstybės valdymo modeliui³.

Laikantis nuostatos, kad šia tema yra pakankamai daug diskutuota, nebepateikiant vienokių ar kitokių argumentų, palaikančių vieną ar kitą poziciją, manytina, kad apžvelgti šiuo metu Prancūzijoje galiojančią 1958 m. priimtą Konstituciją svarbu dėl jau minėtos priežasties, kad ji teisinėje literatūroje laikoma mišrios (pusiau prezidentinės) respublikos etalonu. Prancūzijos Konstitucija originali ir kitais aspektais, pavyzdžiui, joje įtvirtintu organinių įstatymų institutu, žmogaus teisių ir laisvių katalogo ypatumais, konstitucinę justiciją įgyvendinančios Konstitucinės tarybos statusu ir kt. Neabejotinai tokia apžvalga yra labai reikalinga, nes užsienio šalių valstybių konstitucinių sistemų tyrinėjimų labai pasigendama arba tokie tyrinėjimai nėra atnaujinti, nes konstitucijos nors ir pasižymi stabilumu, tačiau jų pakeitimų vis tik neišvengiama. Tai pasakytina ir apie 1958 m. Prancūzijos Konstituciją, kuri taip pat buvo ne kartą pakeista. Taigi straipsnyje aptariamoms ne tik minėtos Konstitucijos priėmimo aplinkybės, joje įtvirtintas asmens teisių ir laisvių katalogas, valstybės valdžios institucijų sąranga, bet taip pat apžvelgiamos ir šios šalies nūdienos konstitucinės realijos.

1. 1958 m. Konstitucijos priėmimo aplinkybės, struktūra ir ypatumai

Prancūzija yra laikoma viena iš valstybių, kurios indėlis konstitucinės teisės požiūriu, kuriant naujus demokratinius institutus, konstitucinės tvarkos elementus ir konstrukcijas, yra labai svarbus ir turtingas. Per laikotarpį nuo Didžiosios Prancūzijos revoliucijos 1789 m. iki 1958 m., kai buvo priimta šiuo metu Prancūzijoje galiojanti Konstitucija⁴, šalyje veikė keliolika konstitucinių sistemų, galiojo apie du šimtus įvairių konstitucijų, konstitucinių chartijų ir konstitucinių įstatymų. Todėl neatsitiktinai Prancūzijos konstitucionalizmo istorija, kuri apibūdinama kaip „konstitucijų laboratorija“ ar „konstitucijų dirbtuvės“, turėjo didžiulę įtaką daugelio pasaulio šalių konstitucinei raidai⁵.

3 Pavyzdžiui, Hollstein, A. *Zwischen Präsidialismus und Parlamentarismus: Die litauischen Verfassungen im 20. Jahrhundert*. Litauisches Kulturinstitut: Jahrestagung 1998, Lampertheim 1999, S. 132–133.

4 *Verfassung der Französischen Republik* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-05]. <<http://www.verfassungen.eu/>>; *France Constitution* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-07]. <http://www.servat.unibe.ch/icl/fr00000_.html>.

5 Plačiau žr.: Jarašiūnas, E. Prancūzijos Respublikos Konstitucija (Prancūzijos 1958 m. Konstitucija). *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinę reguliavimą*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 52–54; Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija*. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 325–355.

Šiuo metu Prancūzijoje galiojanti Konstitucija teisinėje literatūroje įvardijama ir kaip V Respublikos Konstitucija. Ji buvo priimta tautos referendumu 1958 m. rugsėjo 28 d., o įsigaliojo 1958 m. spalio 4 d. Šios Konstitucijos priėmimą lėmė šalyje susiformavusi politinė krizė ir nestabilumas, valstybinės valdžios autoriteto sumažėjimas, kurį lėmė galiojusi 1946 m. Konstitucija, įtvirtinusi IV Respubliką ir nustačiusi parlamentinį valdymą. Be to, viena didžiausių Prancūzijos politinių problemų šeštajame dešimtmetyje tapo jos kolonijinių valdų likimas. Po pralaimėjimų 1954 m. Indokinijoje Prancūzija susidūrė su dideliais sunkumais, siekdama savo rankose išlaikyti Alžyrą. Padidėjus politinei įtampai, kilusiai dėl 1958 m. gegužės mėnesį Alžyre kilusio karinio maišto, parlamentas priėmė sprendimą į valdžią pakviesti populiarią, jau Antrojo pasaulinio karo metais už aktyvų dalyvavimą Pasipriešinimo judėjime didžiulį autoritetą visuomenėje pelniusį Šarlij de Golį. Šis sutiko, ir 1958 m. birželio 1 d. Nacionalinis susirinkimas balsų dauguma priėmė sprendimą jam suteikti ypatingus įgaliojimus įstatymų leidyboje. Tuo pačiu metu buvo priimtas konstitucinis įstatymas, numatęs konstitucinės reformos metmenis. Jame buvo suformuluoti tokie svarbūs principai, kurie turėjo tapti naujos Konstitucijos šerdimi: rinkimai – kaip vienintelis valdžios šaltinis, valdžių padalijimas, Vyriausybės parlamentinė atsakomybė, nepriklausoma teisminė valdžia, pagrindinių teisių garantavimas. Konstitucijos projektą rengė Vyriausybė, vadovaujama Šarlio de Golio. Numatydamas Vyriausybei tokią užduotį, parlamentas, kaip minėta, nustatė ir sąlygas, kurias turėjo atitikti rengiamas Konstitucijos projektas. Jis buvo apsvarstytas Konstituciniame konsultaciniame komitete⁶ ir Ministrų Taryboje, po to jam pritarė beveik 80 proc. rinkėjų. Taigi Konstitucijos projektas buvo parengtas šią funkciją pavedus vyriausybei, priimtas, kaip minėta, referendumo būdu, tuo tarpu visas ankstesnes konstitucijas Prancūzijoje priėmė parlamentas⁷. Ji yra laikoma septynioliktąja Konstitucija nuo 1789 m., įtvirtinusia dvidešimt antrą politinį režimą.

Taigi aptariamoji Prancūzijos Konstitucija pagal jos priėmimo laikotarpį yra priskiriama trečiajam konstitucijų raidos etapui⁸, kurio metu buvo priimtos ir kitos tokios svarbios konstitucijos kaip 1947 m. Italijos Respublikos Konstitucija, 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas, kiek vėlesnės 1975 m. Graikijos, 1976 m. Portugalijos, 1978 m. Ispanijos konstitucijos⁹.

Priimtą Konstituciją sudarė trys aktai: 1958 m. Prancūzijos Konstitucija, 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija ir 1946 m. Prancūzijos Respublikos Konstituci-

6 Konstitucinį konsultacinį komitetą sudarė 39 nariai: 16 paskirtų Nacionalinio susirinkimo visuotinės rinkimų teisės klausimų komiteto, 10 – tokio paties pavadinimo Respublikos Tarybos komiteto ir 13 narių, kuriuos skyrė vyriausybė. Taigi pagal 1958 m. įstatymą du trečdalius komiteto narių turėjo sudaryti parlamentarai.

7 Tai atsispindi ir pačioje Konstitucijoje, nes joje skelbiama, kad Respublikos Vyriausybė, remdamasi 1958 m. birželio 3 d. konstituciniu įstatymu, pasiūlė, Prancūzijos liaudis priėmė, o Respublikos prezidentas promulguoja konstitucinį įstatymą.

8 Teisinėje literatūroje dažniausiai skiriami keturi konstitucinio reguliavimo etapai: pirmasis – nuo XVIII a. iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos, antrasis – laikotarpis tarp dviejų pasaulinių karų, trečiasis – laikotarpis nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos iki XX a. devintojo dešimtmečio pabaigos, ketvirtasis – nuo XX a. dešimto dešimtmečio iki šių dienų.

9 Jarašiūnas, E. Nuo pirmosios iki naujausių konstitucijų: keletas minčių apie konstitucinio reguliavimo raidą. *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio konstitucinį reguliavimą*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 25–26.

jos preambulė. Būtent pastarieji du aktai yra minimi 1958 m. Konstitucijos preambulėje, kurioje nurodoma, jog Prancūzijos tauta iškilmingai skelbia savo ištikimybę žmogaus teisėms ir nacionalinio suvereniteto principams, tokiems, kokie jie buvo išdėstyti 1789 m. Deklaracijoje, patvirtinti ir papildyti 1946 m. Konstitucijos preambulėje. Taigi ši Konstitucija laikoma sudėtine kodifikuota¹⁰. 2005 m. kovo 1 d. konstituciniu įstatymu Prancūzijos Konstitucijos sudėtine dalimi pripažintas dar vienas aktas – 2004 m. Aplinkos apsaugos chartija.

Taigi Konstituciją sudaro preambulė, 92 straipsniai, kurie suskirstyti į 16 skirsnių. Pažymėtina, kad Prancūzijoje ilgą laiką buvo diskutuojama dėl šios Konstitucijos preambulės reikšmės, kurioje nurodytuose dokumentuose skelbtos pilietinės, politinės, socialinės, ekonominės teisės ir laisvės. Lemiamas žodis vertinant preambulės nuostatų reikšmę turėjo konstitucinės justicijos institucija – Konstitucinė Taryba, kuri priėmė sprendimą, pripažindama preambulės nuostatų norminę reikšmę¹¹.

Reikia pasakyti, kad didžiąją Konstitucijos teksto dalį sudaro straipsniai, skirti Prancūzijos viešosios valdžios organizavimui. Ypač daug vietos čia skirta prezidento statusui ir jo įgaliojimams, tam skirtas II Konstitucijos skirsnis, t. y. 15 straipsnių (5–19 str.), daug mažiau vyriausybei – keturi straipsniai (III skirsnis, 20–23 str.)¹² ir 10 straipsnių parlamentui (IV skirsnis, 24–33 str.). Neatsitiktinai pastebima, kad Konstitucijos skirsnių, kuriuose įtvirtintas valstybės valdžios institucijų statusas, seka tiksliai atskleidžia jų vietą Prancūzijos Respublikos konstituciniame mechanizme¹³, tuo tarpu IV Prancūzijos Respublikoje, kai egzistavo parlamentinė sistema, parlamentas buvo pirmoje vietoje¹⁴. Taigi vienas svarbiausių šios Konstitucijos bruožų yra tai, kad visos valdžios institucijų sistemoje vykdomajai valdžiai tenka dominuojantis vaidmuo. Joje įtvirtintos normos, nustatančios įstatymų leidžiamosios valdžios veiklos ribas, tad tam tikra prasme ji yra priklausoma nuo vykdomosios valdžios kontrolės. Jau rengiant Konstitucijos projektą jame buvo siekiama įtvirtinti vadinamąjį racionalizuotą parlamentarizmą, t. y. apriboti parlamento įgaliojimus ir išmintingai organizuoti jo darbą¹⁵. Pagal Konstitucijos nuostatas svarbūs ir savarankiški įgaliojimai suteikti valstybės vadovui.

Teisinėje literatūroje nurodomas ir toks faktas, kad Konstitucijoje įtvirtinta ir nemažai pagalbinių valstybės valdžios institucijų, kurių paskirtis – padėti įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ir teisminei valdžiai įgyvendinti joms priskirtus įgaliojimus¹⁶. Štai

10 Jarašiūnas, E. Daugybė šiuolaikinės konstitucijos veidų: bendri ir individualūs bruožai. *Konstitucinio reguliavimo įvairovė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 27.

11 *Ibid.*, p. 28.

12 Neturėtų susidaryti įspūdis, kad vyriausybei tenka nereikšmingas vaidmuo: visų pirma, Prancūzijos konstitucinės teisės istorijoje pirmąsyk šios Konstitucijos III skirsnyje apibrėžiamos vyriausybės funkcijos, be to, vyriausybės veikla reguliuojama ir daugelyje kitų skirsnių, ypač V skirsnyje „Parlamento ir Vyriausybės santykiai“.

13 Obuchovič, I. V. *Konstitucionnoje pravo Germanii i Francii: Kurs lekcij* [Constitutional Law of Germany and France: Lectures]. Minsk, 2004, s. 56.

14 Tümmers, H. J. *Das politische System Frankreichs: Eine Einführung*. München: Beck, 2006, S. 60.

15 Vogel, W. Frankreichs Verfassung 1958-2008. *Frankreich: Jahrbuch 2007, 50 Jahre V. Republik*. Wiesbaden, 2008, S. 14.

16 Osavieliuk, A. M. *Konstitucionnoe pravo zarubežnych stran* [Constitutional Law of Foreign Countries]. Moskva, 2010, s. 340.

Ekonominė, socialinė ir aplinkos taryba vyriausybės prašymu teikia savo išvadas dėl įstatymų projektų, ordonansų ar dekretų, įstatymų pasiūlymų, kurie jai buvo pateikti. Vyriausybė ir parlamentas taip pat gali klausti šios tarybos kiekvienu ekonominio, socialinio ar ekologinio pobūdžio klausimu. Valstybės taryba, pagal Konstitucijos nuostatas kontroliuojanti vykdomosios valdžios aktus, kartu yra ir vyriausybės patarėja įvairiais administraciniais ir teisiniais klausimais. Toks pat dvigubas statusas būdingas ir kitai valstybės valdžios institucijai – Audito rūmams, kuriems priskirtos kontrolės ir konsultacinės-analitinės veiklos funkcijos, jie kartu teikia pagalbą parlamentui ir vyriausybei finansiniais klausimais.

Pagal konstitucijos keitimo procedūrą sudėtingumą ši Konstitucija laikoma griežta. Jos keitimo tvarka nustatyta XVI skirsnyje, kurį sudaro vienas, t. y. 89, straipsnis. Konstitucijos keitimo teisė priklauso Respublikos prezidentui, pasiūlius ministrui pirmininkui, ir parlamento nariams. Dėl Konstitucijos keitimo projekto ar pasiūlymo turi būti balsuojama abejuose parlamento rūmuose, t. y. Nacionaliniame susirinkime ir Senate, priimant vienodos redakcijos tekstą. Pakeitimas laikomas galutiniu, kai jis patvirtinamas referendumu. Tačiau Konstitucijos keitimo projektas neteikiamas referendumui, jei Respublikos prezidentas nusprendžia jį teikti parlamentui, sušauktam į Kongresą¹⁷. Šiuo atveju laikoma, kad Konstitucijos keitimo projektui pritarta, jei jam pritaria 3/5 balsuojant dalyvavusių narių dauguma¹⁸. Svarbu pabrėžti, kad minėtame straipsnyje yra nurodyta, jog jokia Konstitucijos keitimo procedūra negali būti pradama ar tęsiama, jeigu kėsinamasi į teritorijos vientisumą.

Prancūzijos V Respublikos gyvavimo laiku Konstitucija buvo ne kartą pakeista¹⁹. Paminėtini pakeitimai, įvykdyti 1962 m. Jie buvo susiję su Respublikos prezidento rinkimais. Pagal pirminę Konstitucijos redakciją valstybės vadovas turėjo būti renkamas netiesioginiais rinkimais, t. y. jį turėjo rinkti rinkikų kolegija²⁰. Vienas iš tokio pasiūlymo motyvų – prezidentas, vykdydamas jam priskirtas funkcijas, neturi jam reikiamo autoriteto, ir tai esą galima pakeisti tik jei prezidentą tiesiogiai rinktų tauta²¹. Toks pasiūlymas sulaukė ir priešpriešos, nes buvo nuogaštaujama, kad tokiu būdu šalies parlamentas praras įtaką, o vienasmenis šalies vadovas valstybės institucijų sąraangoje įgaus per daug reikšmės. Referendume keliu pataisai buvo pritarta, tad nuo 1965 m. prezidentas renkamas tiesiogiai. Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad nuo 2000 m. prezidentas renkamas nebe septynerių, bet penkerių metų kadencijai, o nuo 2008 m. Konstitucijos pataisos apribojo prezidento kadencijų skaičių, t. y. šias pareigas prezidentas gali eiti ne daugiau kaip dvi kadencijas iš eilės.

17 Kongresas – tai abiejų parlamento rūmų (Nacionalinio susirinkimo ir Senato) bendras susirinkimas.

18 Dauguma Prancūzijos Konstitucijos pakeitimų buvo priimta Kongreso sprendimu.

19 Pasakytina, kad kai kuriais atvejais (pvz., 1962 m. nuostatos dėl Respublikos prezidento rinkimų tvarkos) Konstitucija buvo pakeista ne pagal Konstitucijos 89 straipsnio, bet pagal 11 straipsnio, kuriame reglamentuojami su referendumu susiję klausimai, reikalavimus.

20 Pagal nurodytą tvarką 1958 m. buvo išrinktas pirmasis Respublikos prezidentas Šarlis de Golis.

21 Kempf, U. *Das politische System Frankreichs*. 4., aktualisierte und erweiterte Auflage. Wiesbaden, 2007, S. 34.

Kiti, vėlesni, Konstitucijos pakeitimai nebuvo tokie svarbūs, nors ir turėję įtakos Prancūzijos konstitucinei raidai. Taip buvo pakeisti parlamento sesijų terminai ir datos. Pakeistas ratas subjektų, galinčių kreiptis į konstitucinės kontrolės instituciją, pakeista prezidento pavadavimo tvarka, jam neišbuvus visos kadencijos.

Aktyvumu pasižymėjo dešimtas dešimtmetis (1992 m., 1993 m., du kartus 1995 m.), kai Konstitucijos tekstas buvo papildytas naujais skirsniais „Dėl Europos bendrijų ir Europos Sąjungos“²², „Dėl vyriausybės narių baudžiamosios atsakomybės“. Taip pat buvo priimta pakeitimų, susijusių su parlamento veikla ir referendumu. Vieni iš naujesnių Konstitucijos pavyzdžių galėtų būti ir 2008 m. pakeistas jos XI skirsnis (dabar buvusi Ekonominė ir socialinė taryba – Ekonominė, socialinė ir aplinkos taryba, įgaliota spręsti ir ekologines problemas), įtvirtintas naujas XI A skirsnis, skirtas piliečių teisinio atstovo statusui įtvirtinti.

Nepaisant šių pakeitimų, pagrindiniai demokratijos principai, valstybės valdžios institutų sandaros ir funkcionavimo sistema radikaliai nebuvo pakeisti. Vis dėlto reikia pasakyti, kad V Respublikos laikotarpiu pastebimos parlamento ir vyriausybės kaip kolegialios institucijos autoriteto didėjimo tendencijos.

2. Asmens konstitucinio statuso pagrindai

1958 m. Prancūzijos Konstitucijos tekste įtvirtintos tik kelios asmens teisės ir laisvės: visų piliečių, neatsižvelgiant į jų kilmę, rasę ar religiją, lygybė prieš įstatymą (1 str.), rinkimų teisė (3 str.), asmens laisvė (66 str.). Jau minėta, kad Konstitucijos preambulėje skelbiama, kad Prancūzijos tauta iškilmingai skelbia savo ištikimybę žmogaus teisėms ir nacionalinio suvereniteto principams, tokiems, kokie jie buvo išdėstyti 1789 m. Deklaracijoje, patvirtinti ir papildyti 1946 m. Konstitucijos preambulėje.

1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija laikoma vienu svarbiausių žmogaus teises deklaruojančiu aktu, kuriame įtvirtintos esminės prigimtinės žmogaus teisės, jos nuostatos atsispindėjo daugelyje vėliau priimtų Europos valstybių konstitucijų ir tapo svarbiu konstitucinio reguliavimo komponentu²³. Šiame nedideliame dokumente, sudarytame iš septyniolikos straipsnių, ne tik nustatytos pagrindinės teisės ir laisvės, bet jame atsispindi ir tos nuostatos bei idėjos, kurios buvo deklaruojamos ir Didžiosios Prancūzijos revoliucijos metu ir kurias vėliau buvo siekiama įgyvendinti. Galima teigti, kad joje išreikštos ir Ž. Ž. Ruso mintys dėl žmogaus prigimtinių teisių, įstatymo viršenybės bei nacionalinio suvereniteto, Š. Monteskje idėjos dėl valdžių padalijimo, D. Didro ir Voltero – dėl sąžinės laisvės, nuosavybės teisių ir daugelio kitų.

Asmeninės teisės ir laisvės Prancūzijoje tradiciškai traktuojamos kaip prigimtinės ir neatimamos žmogaus teisės. Pagrindinės iš jų suformuluotos 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijoje. Savo ruožtu 1946 m. Konstitucijos preambulėje nustatyta,

22 Nuo 2008 m. šis skirsnis vadinamas „Dėl Europos Sąjungos“; nurodytais metais pakeisti ir kai kurie šio skirsnio straipsniai. Šiuos pakeitimus lėmė Lisabonos sutarties įsigaliojimas.

23 Andriulienė, A., et al. *Žmogaus teisės. Diskriminacijos draudimas Lietuvos ir tarptautinėje teisėje: mokomoji priemonė*. Lietuvos žmogaus teisių centras, 2004, p. 38–39.

kad „kiekvienas žmogus, nepaisant jo rasės, religijos ar tikėjimo, turi neatimamas ir šventas teises“. Toliau nurodoma, kad prancūzų tauta „iškilmingai patvirtina žmogaus ir piliečio teises ir laisves, įtvirtintas 1789 metų Teisių deklaracijoje, ir pagrindinius principus, pripažintus Respublikos įstatymais“. Taigi pagal tai pagrindinės teisės ir laisvės ir pagrindiniai principai įtvirtinti ne tik Konstitucijos tekste, bet ir įstatymuose.

1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos 2 straipsnyje įtvirtinti pagrindiniai principai, kurie nustato asmeninių teisių ir laisvių įgyvendinimą – tai laisvė, nuosavybė, saugumas ir pasipriešinimas priespaudai. Šie principai konkretizuojami kituose šios deklaracijos straipsniuose, taip pat laisvės sąlygos ir ribos organizuotos visuomenės sąlygomis. Taigi pagal šios deklaracijos 4 straipsnį laisvė – tai galimybė daryti viską, kas nekenkia kitam. Toliau nurodoma, kad kiekvieno žmogaus prigimtinių teisių įgyvendinimas yra ribojamas tik tiek, kad būtų užtikrintas kitų visuomenės narių naudojimas tomis pačiomis teisėmis, o ribos gali būti nustatytos tik įstatymu. 7 straipsnyje nustatyta, kad joks žmogus negali būti apkaltintas, sulaikytas ar įkalintas kitais nei įstatyme numatytais atvejais ir įstatyme nustatyta tvarka. Niekas negali būti baudžiamas kitaip nei pagal įstatymą, priimtą, paskelbtą ir teisėtai taikomą prieš padarant nusižengimą (8 str.). 9 straipsnyje suformuluotas nekaltumo prezumpcijos principas.

1789 m. Deklaracijoje įtvirtinta ir kitų nuostatų, kuriose suformuluotos konkrečios teisės ir laisvės: nuomonės laisvė, tikėjimo laisvė ir kitos. Asmeninėms teisėms ir laisvėms priskiriama asmeninės nuosavybės teisė. Ji pagal šios deklaracijos 17 straipsnį yra neatimama ir šventa bei gali būti paimta tik įstatymo nustatytais atvejais aiškiai siekiant visuomenės naudos ir su sąlyga, kad bus teisingai ir iš anksto atlyginta.

Tuo tarpu socialinės ir ekonominės teisės iš esmės įtvirtintos 1946 m. Konstitucijos preambulėje. Joje sakoma, kad prancūzų tauta „skelbia šiais laikais ypač reikalingus politinius, ekonominius ir socialinius principus“. Svarbią reikšmę čia turi nuostatos, susijusios su teisės į darbą įgyvendinimu. Skelbiama, kad kiekvienas turi pareigą dirbti ir teisę gauti darbą; darbe ar atliekant pareigas negali būti varžomas dėl savo kilmės, nuomonės ir tikėjimo. Kartu patvirtinama kiekvieno žmogaus teisė ginti savo teises ir interesus per profsąjungų veiklą ir priklausyti joms pagal savo pasirinkimą. Taip pat pripažįstama teisė streikuoti ir dalyvauti nustatant kolektyvines darbo sąlygas bei įmonių valdyme.

Preambulėje teigiama, kad asmeniui ir šeimai tauta užtikrina jų raidai būtinas sąlygas. Valstybė garantuoja visiems, ypač vaikams, motinoms ir pagyvenusiems darbuotojams sveikatos apsaugą, materialinį saugumą, poilsį ir laisvalaikį. Kiekvienas žmogus, kuris dėl savo amžiaus, fizinės ar protinės būklės, ekonominės padėties negali dirbti, turi teisę gauti iš visuomenės lėšų, pakankamų jam pragyventi. Toliau nurodoma, kad tauta garantuoja tiek vaikams, tiek suaugusiems vienodas mokymo, profesinio ugdymo ir kultūros galimybes; nemokamo ir pasaulietinio visų lygių mokslo organizavimas – valstybės užduotis.

Preambulėje taip pat patikslinama 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijoje įtvirtinta nuostata dėl nuosavybės: „Bet koks turtas, bet kokio įmonė, kurios naudojimas yra arba tampa nacionaline viešąja tarnyba arba faktiniu monopoliumi, turi tapti visuomenės nuosavybe.“

Nuostatos, įtvirtinančios politines teises ir laisves, įtraukiamos į įvairius konstitucinius aktus, t. y. ir 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaraciją, ir 1946 m. Konstitucijos preambulę, ir 1958 m. Konstituciją. Pagrindiniai principai, kuriais grindžiama Prancūzijos valstybės ir visuomenės politinė santvarka, yra šie: tautos kaip vienintelio valdžios šaltinio pripažinimas ir viršenybės patvirtinimas skelbiant nacionalinio suvereniteto doktriną. Tauta suverenitetą įgyvendina per savo atstovus arba referendumu. Jokia tautos dalis, joks asmuo negali prisiskirti jo vykdymo. Rinkimai visada turi būti visuotiniai, lygūs ir slapti. Rinkimų teisės įgyvendinimo sąlygos ir tvarka detalizuojamos įstatymuose. Konstituciniu lygmeniu reglamentuojamos tokios teisės ir laisvės kaip politinis pliuralizmas, laisvas partijų steigimas ir kitos. 1946 m. Konstitucija garantuoja moteriai visose srityse tokias pačias teises kaip ir vyrui.

Svarbus žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimo garantas yra nepriklausoma teisminė valdžia. 1958 m. Konstitucijos 66 straipsnyje įtvirtinta, kad niekas negali būti neteisėtai suimtas, taip pat nurodyta, kad teisminė valdžia, asmens laisvės saugotoja, užtikrina šio principo laikymąsi pagal sąlygas, numatytas įstatyme. Be to, Respublikos prezidentas, kuris Konstitucijoje įvardijamas kaip Konstitucijos garantas, neturi leisti priimti teisės aktų ar atlikti tam tikrus veiksmus, kuriais būtų pažeidžiamos teisės ir laisvės. Tai jis gali įgyvendinti ir pasinaudodamas jam Konstitucijos suteikta veto teise parlamento priimtų įstatymų atžvilgiu, ir teise kreiptis į Konstitucinę Tarybą, ir pasinaudoti įgaliojimais, nustatytais Konstitucijos 16 straipsnyje. Prezidentas Konstitucijoje taip pat įvardijamas ir kaip teisminės valdžios nepriklausomumo garantas. Taip pat paminėtini ir valstybėje veikiantys administraciniai teismai, ir nuo 2008 m. šalyje veikiantis piliečių teisinis atstovas (77-1 str.).

Reikia pasakyti, kad konstitucinės reformos Prancūzijos V Respublikoje iš esmės nepalietė pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių sferos. Priėmus daugelį teisės aktų jos buvo patikslintos, taip pat numatytas jų įgyvendinimo mechanizmas. Ne tik priimti įstatymai, bet ir daugelis vykdomosios valdžios reglamentinio pobūdžio teisės aktų turėjo didelę reikšmę šioje srityje. Be to, Konstitucinės Tarybos priimti sprendimai padėjo atskleisti asmens teisių ir laisvių turinį bei nustatyti aukščiausių valstybės valdžios institucijų teisėtos veiklos ribas. Be abejo, svarbią reikšmę šioje srityje turi ir tarptautiniai teisės aktai, kuriuos Prancūzija yra ratifikavusi.

3. Pagrindiniai konstitucinės santvarkos principai

Konstitucijos 1 straipsnyje įtvirtinti svarbiausi Prancūzijos konstitucinės santvarkos principai: jame skelbiama šią valstybę esant nedaloma, pasaulietine, demokratine ir socialine respublika.

Taigi Prancūzijos valstybės valdymo forma – respublika²⁴. Šiame kontekste dar kartą pabrėžtina, kad respublikinė valdymo forma pagal Konstitucijos nuostatas negali

24 1789 m. revoliucijos pasekmė – Prancūzija tapo pirmąja pasaulio valstybe, monarchiją pakeitusi respublikine valdymo forma. Tiesa, XIX a. vėl buvo atkurta monarchija, o 1871 m. – respublika, kuria Prancūzija beveik visą laiką ir išliko.

būti keičiama. Šalyje veikiančių institucijų veikla grindžiama valdžių padalijimo principu, kuris įtvirtintas 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracijos, kuri, kaip minėta, yra laikoma Prancūzijos Konstitucijos sudėtine dalimi, 16 straipsnyje: visuomenė, kurioje teisės negarantuotos ir kurioje nėra valdžių padalijimo, neturi konstitucijos. Be abejo, šio principo įgyvendinimas įvairių politinių režimų ir valstybės valdymo formų sąlygomis skiriasi.

Respublikas skirstant į tris pagrindines rūšis – parlamentines, prezidentines ir pusiau prezidentines (arba mišrias) – teisinėje literatūroje pusiau prezidentinės (mišrios) respublikos etalonu laikoma Prancūzijos V Respublikos valdymo forma²⁵, nors egzistuoja ir kiek kitokių nuomonių, kurios, kaip teigia G. Mesonis, susiformuoja dėl šios valdymo formos kriterijų atrankos problemos. Analizuodamas ir cituodamas įvairius darbus, G. Mesonis nurodo, kad prezidentinės valstybės požymiai išryškėja tuo požiūriu, kad prezidentas Prancūzijoje renkamas per visuotinius rinkimus ir politiškai neatsiskaito parlamentui, vykdo ne tik valstybės vadovo funkcijas, bet ir *de facto* yra vyriausybės vadovas bei vyriausiasis kariuomenės vadas. Nurodoma, kad Prancūzijos santvarka panaši į parlamentinę valstybės valdymo formą, nes vyriausybės sudėtį, pasitaręs su premjeru, pirmiausia nustato prezidentas, bet paskui turi gauti Nacionalinio susirinkimo sutikimą. Prancūzijos vyriausybės atsakomybė taip pat dviguba, t. y. ji susieta atsakomybės ryšiais ir su parlamentu, ir su prezidentu, tuo tarpu prezidentinei respublikai būdinga tai, kad vyriausybė atsakinga prezidentui, o parlamentinėje respublikoje – parlamentui. Tautos renkamas prezidentas, turintis reikšmingų įgaliojimų, – ne mažiau svarbus šiam modeliui būdingas ypatumas. Be kita ko, pateikiama ir kita nuomonė, jog mišrios valdymo formos ypatybė yra ta, kad ji yra paslanki, todėl jos turinys priklauso nuo sutampančių parlamentinės daugumos ir prezidento politinių nuostatų. Vis dėlto mūsų cituojamas autorius pritaria tai nuomonei, kad, atmetus politinius argumentus, mišri valdymo forma pasireiškia Prezidento įgaliojimais vyriausybės atžvilgiu bei valstybės vadovo galimybe paleisti Nacionalinį susirinkimą, ir priduria, kad valdymo formos pasireiškimo reikėtų ieškoti teisės normose²⁶.

Panašios nuomonės laikosi ir R. Elgie²⁷, remdamasis M. Duverger²⁸ teorija, teigdamas, jog tai, kokios valstybės skirtingų autorių priskiriamos pusiau prezidentinio valdymo valstybėms, priklauso nuo to, kokiais kriterijais šie autoriai vadovaujasi. Tačiau, kaip pažymi autorius, nors pasaulyje daugiau nei 60 valstybių yra priskiriamos pusiau prezidentinio valdymo valstybėms, 19 iš jų yra Europoje, Prancūzija tradiciškai yra laikoma ryškiausiu pusiau prezidentinio valdymo pavyzdžiu.

25 Pavyzdžiui, Hartmann, J. *Westliche Regierungssysteme: Parlamentarismus, präsidentielles und semi-präsidentielles Regierungssystem*. 2., aktualisierte Auflage. Wiesbaden, 2005, S. 22; Solder, M. „Semi-präsidentielle“ Regierungssysteme? Überlegungen zu einem umstrittenen Systemtyp und Bausteine einer typologischen Rekonzeptualisierung. In: Schrenk, K. H.; Solder, M. (Hrsg.). *Analyse demokratischer Regierungssysteme*. 1. Auflage. Wiesbaden, 2010, S. 67.

26 Mesonis, G. *Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 79–80.

27 Elgie, R. Duverger, Semi-presidentialism and the Supposed French Archetype. *West European Politics*. 2009, 32(2): 248–267.

28 Pirmasis autorius, 1970 m. išskyręs pusiau prezidentinio valdymo formą kaip atskirą nuo prezidentinio bei parlamentinio valdymo bei suformulavęs pusiau prezidentinio valdymo formos išskyrimo kriterijus.

Pažymėtina, jog šiuo metu pastebima tendencija apibrėžti pusiau prezidentinį valdymą kaip tokį, kuriame esminiais laikomi du kriterijai – nustatytai kadencijai visuotiniiais rinkimais renkamas prezidentas, turintis pakankamai reikšmingus įgaliojimus, bei parlamentui atsakingi ministras pirmininkas bei ministrų kabinetas²⁹.

Kiek vėliau išsamiau aptarsime valstybės valdžios institucijų tarpusavio santykius, o tuo tarpu, pagrįsdami ką tik pateiktus teiginius, įrodančius, jog Prancūzija yra mišraus tipo respublika, turime pasakyti, kad vyriausybė pagal Konstitucijos nuostatas turi plačius įgaliojimus ir gali būti sudaroma be parlamento sutikimo, nes Konstitucija suteikia prezidentui teisę dekretu paskirti ministru pirmininku bet kurį asmenį. Konstitucija nereikalauja personalijas suderinti su Nacionaliniu susirinkimu, tik sudaryta vyriausybė turi gauti parlamento pasitikėjimą. Dėl prezidento galimybės paleisti parlamentą turime pasakyti tai, kad Konstitucija suteikia prezidentui teisę po konsultacijų su ministru pirmininku ir abiejų parlamento rūmų pirmininkais paskelbti apie Nacionalinio susirinkimo paleidimą. Taigi pagal Konstituciją reikalaujama konsultacijų, o ne konkrečių konsultacijų rezultatų. Pasak G. Mesonio, prezidentui suteiktą teisę paleisti Nacionalinį susirinkimą reikėtų vertinti kaip absoliučią, neribojamą jokių objektyvių teisinių kliūčių³⁰.

Reikia pasakyti, kad valstybės valdymo mechanizmo įgyvendinimas šioje valstybėje labai priklauso nuo to, ar sutampa dauguma, remianti ir prezidentą, ir Nacionalinį susirinkimą, ar nesutampa. Pirmuoju atveju prezidento vaidmuo yra svarbesnis, nes jis formuoja vyriausybę ir vadovauja jos veiklai. Jei politinės jėgos, turinčios daugumą Nacionaliniame susirinkime, nepriklauso proprezidentiniam blokui, situacija yra kitokia: prezidentas turi skirti vyriausybę iš jam opozicinių sluoksnių. Tokiu atveju ministro pirmininko vaidmuo valstybėje padidėja, o tarp jų besiklostantys santykiai grindžiami vadinamojo politinio „sugyvenimo“ (kohabilitacijos) principu. Vis dėlto, kaip nurodo H. J. Tümmers, net ir tokiu atveju jo padėtis valstybės valdžios institucijų sąraigoje yra aukštesnė nei kitų, nes jis turi tokius įgaliojimus kaip teisę paleisti Nacionalinį susirinkimą, ypatingus įgaliojimus, kai Respublikos institucijoms, tautos nepriklausomybei, jos teritorijos vientisumui arba jo tarptautinių įgaliojimų vykdymui gresia rimtas ir tiesioginis pavojus ir kai normali viešųjų konstitucinės valdžios institucijų veikla yra pertraukta, taip pat jis yra kariuomenės vadas ir kt. Taigi net ir tokiu atveju jo teisinė padėtis negali būti prilyginta tai, kuri būdinga valstybės vadovui parlamentinėje respublikoje³¹.

Minėta, kad Konstitucijos 1 straipsnyje nurodyta, jog valstybė yra nedaloma. Ši nuostata patvirtina unitarinę valstybės pobūdį³²; šalies nedalomumas reiškia ir teritorijos vientisumą. Kaip ir respublikinė valstybės valdymo forma, sandaros forma taip pat ne-

29 Shugart, M. S. Semi-presidential Systems: Dual Executive and Mixed Authority Patterns. *French Politics*. 2005, 3(3): 323–51; Shugart, M. S. Comparative Executive–Legislative Relations. In: Rhodes, R. A. W.; Binder, S. A.; Rockman, B. A. *The Oxford Handbook of Political Institutions*. Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 344–65.

30 Mesonis, G. Valdžių padalijimas: teisinės valstybės charakteristika. *Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 122–123.

31 Tümmers, H. J. *Das politische System Frankreichs: Eine Einführung*. München: Beck, 2006, S. 62.

32 Pagal Prancūzijos Konstitucijos 72 straipsnį Prancūzijos Respublikos teritorinės bendruomenės yra komunos (jų yra apie 36 000), departamentai (96), regionai (22), bendruomenės, turinčios ypatingą statusą, taip pat užjūrio teritorinės bendruomenės, numatytos Konstitucijos 74 straipsnyje.

gali būti pakeista, nes, kaip minėta, pagal Konstitucijos 89 straipsnį jokia Konstitucijos keitimo procedūra negali būti pradėdama ar tęsiama, jeigu kėsiniama į teritorijos vientisumą. Tai reiškia, kad federalizmas yra draudžiamas.

Prancūzija skelbiama ir pasaulietine valstybe. Minėtame Konstitucijos 1 straipsnyje nurodoma, kad garantuojama visų piliečių lygybė įstatymui, neatsižvelgiant į jų kilmę, rasę ar religiją, taip pat tai, jog gerbiami visi tikėjimai. Taigi Prancūzijoje gerbiama piliečių sąžinės laisvė ir dėl religijos asmens negalima diskriminuoti³³.

Demokratinės respublikos pobūdis grindžiamas tuo, kad Konstitucijoje net keliose vietose įvardytas (tiesiogiai arba netiesiogiai) suvereniteto šaltinis. Visų pirma, Konstitucijos preambulėje vartojama sąvoka „prancūzų tauta“ daro nuorodą į suverenitetą. Konstitucijos I skirsnio „Apie suverenitetą“ 2 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, kad respublikos principas – tautos valdžia, tautos vykdoma ir tautos labui, 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog nacionalinis suverenitetas priklauso tautai, tauta jį įgyvendina per savo atstovus arba referendumu. Reikia pasakyti, kad referendumo institutas pagal Konstitucijos 11 ir 89 straipsnių nuostatas šalyje gali būti taikomas gana plačiai, tai susiję ir su tam tikrų įstatymų priėmimu, ir pačios Konstitucijos pakeitimu. Be to, referendumu turi būti sprendžiami ir teritorinio pobūdžio klausimai, t. y. joks teritorijos perleidimas, prijungimas ar pasikeitimas negalioja be suinteresuotų gyventojų sutikimo (53 str.). Taigi visos valdžios šalyje yra kildinamos iš tautos. Demokratinis politinis režimas pasireiškia dar ir tuo, kad užtikrinama asmens laisvė – Respublikos devizas yra „Laisvė, Lygybė, Brolybė“ (2 str. 4 d.), kuris, kaip teigia R. Zippelius, nuo Prancūzijos revoliucijos laikų iki šiol yra pagrindinių teisių sampratos pamatas,³⁴ taip pat tai, kad šalyje vykstantys rinkimai turi būti visuotiniai, lygūs ir slapti (3 str. 3 d.). Be to, šalyje garantuojamas politinis pliuralizmas: Konstitucijos 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad partijos ir politinės grupuotės padeda išreikšti nuomonę per rinkimus; jos sudaromos ir veikia laisvai. Tuo pačiu jos privalo gerbti nacionalinio suvereniteto ir demokratijos principus.

Socialinės demokratijos principas pirmiausia grindžiamas 1946 m. Konstitucijos preambulės, kuri, kaip minėta, laikoma šiuo metu Prancūzijoje galiojančios Konstitucijos sudėtine dalimi, nuostatomis: čia pripažįstamos ne tik politinės, ekonominės, bet ir socialinės teisės.

Valstybės nacionaliniai simboliai, kalbos klausimai reglamentuojami Konstitucijos 2 straipsnyje: Respublikos kalba yra prancūzų kalba; nacionalinė emblema yra trispalvė vėliava: mėlyna, balta, raudona; nacionalinis himnas – „Marselietė“.

4. Valstybės vadovas – Respublikos prezidentas

Valstybės valdžios institucijų sistemoje prezidentui tenka ypatingas vaidmuo. Pagal Konstitucijos 5 straipsnį „Respublikos prezidentas prižiūri, kaip laikomasi Konstitu-

33 Dar 1905 m. priimtame bažnyčios ir valstybės atskyrimo įstatyme buvo konstatuota, kad Respublika nepripažįsta kulto tarnų, jiems neskiria atlygio, nesubsidijuoja jokios bažnyčios. Išimtis daroma Alzaso ir Mozelio departamentams, kuriuose dėl istorinių priežasčių galioja konkordato režimas.

34 Zippelius, R. *Allgemeine Staatslehre: Politikwissenschaft*. 9., neubearbeitete Auflage. München: Beck, 1985, S. 323.

cijos. Savo arbitravimu jis užtikrina normalų viešųjų valdžių funkcionavimą ir valstybės tęstinumą. Jis yra nacionalinės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo ir sutarčių laikymosi garantas.“ Taigi Respublikos prezidentas – aukščiausias valstybės pareigūnas, jos atstovas visuose vidaus ir užsienio politinio gyvenimo santykiuose. Pasak U. Kempfo, prezidentui Prancūzijos politinėje sistemoje toks svarbus vaidmuo suteiktas todėl, kad jis kaip nacionalinės vienybės reprezentantas gali suvaldyti krizines situacijas, neatsižvelgdamas į partijų įtaką jam vykdamas „arbitro“ pareigas³⁵.

Respublikos prezidento rinkimų tvarka nustatyta Konstitucijos 6 ir 7 straipsniuose. Pagal tai Respublikos prezidentas renkamas penkeriems metams visuotiniais tiesioginiais rinkimais. Nuo 2008 m., priėmus Konstitucijos pakeitimą, jo kadencijų skaičius apribotas: niekas negali eiti šių pareigų daugiau nei du kartus iš eilės. Respublikos prezidentas renkamas absoliučia dalyvavusių balsų dauguma. Jei pirmame rinkimų ture niekas negauna tokios balsų daugumos, keturiolika dienų po pirmojo turo pabaigos organizuojamas antrasis. Jame gali dalyvauti tik du, taip pat ir tuo atveju, kai pasitraukia pirmasis kandidatas, pirmame rinkimų ture daugiausia balsų surinkę kandidatai. Konstitucijoje reikalavimai, keliami kandidatams, nėra numatyti; tai, taip pat ir kitus su Konstitucijos 6 straipsnio taikymu susijusius klausimus nustato organinis įstatymas.

Daug dėmesio Konstitucijoje skiriama prezidento įgaliojimams reglamentuoti. Įgaliojimams, kuriuos prezidentas gali vykdyti vienasmeniškai, priskirtini tokie kaip teisė skirti ministrą pirmininką, teisė vyriausybės ar parlamento siūlymu teikti tautos referendumui įstatymų projektus Konstitucijos 11 straipsnyje išvardytais klausimais, teisė paleisti Nacionalinį susirinkimą pagal Konstitucijos 12 straipsnį³⁶, teisė iškilus Konstitucijos 16 straipsnyje nurodytoms aplinkybėms imtis ypatingųjų priemonių, teisė pirmininkauti Ministrų taryboje, teisė skirti tris Konstitucinės Tarybos narius ir jos pirmininką, teisė kreiptis į Konstitucinę Tarybą dėl įstatymų ir tarptautinių sutarčių atitikties Konstitucijai ir kiti. Respublikos prezidentas yra kariuomenės vadas. Jis pirmininkauja nacionalinės gynybos aukščiausiosioms taryboms ir komitetams (14 str.).

Kai kurių prezidento įgaliojimų įgyvendinimas turi būti derinamas su vyriausybe. Tam numatyta prezidento aktų kontrasignacija. Tokiems įgaliojimas priklausytų teisė šaukti parlamento neeilinę sesiją, pasirašyti dekretus ir ordonansus, kuriuos priėmė Ministrų Taryba, skirti asmenis į karines, civilines ir diplomatines pareigas ir kita. Vis dėlto didžiausią prezidento kompetencijos dalį sudaro jo vienasmeniškai įgyvendinami įgaliojimai. Reikia pasakyti, kad prezidentas iš esmės vadovauja įgyvendinant Prancūzijos vidaus ir užsienio politiką, jis priima bendro pobūdžio politinius sprendimus, o vyriausybė vykdo einamuosius reikalus.

Prezidentui suteikti platūs įgaliojimai ir teisės aktų leidybos srityje. Tai yra susiję su Konstitucijoje įtvirtinta originalia įstatymo koncepcija, pagal kurią įstatymas apibūdinamas ne tik pagal formalius (kaip parlamento aktas), bet ir pagal materialius požymius

35 Kempf, U. *Das politische System Frankreichs*. 4., aktualisierte und erweiterte Auflage. Wiesbaden, 2007, S. 34.

36 Nacionalinis susirinkimas pagal Konstitucijos nuostatas negali būti paleistas metus po rinkimų, kai jis buvo paleistas, kai pagal Konstitucijos 16 straipsnį yra vykdomi ypatingieji įgaliojimai ir kai prezidentas yra pavaduojamas.

(pagal reguliavimo turinį). Pagrindinis Konstitucijos straipsnis, kuriame išdėstyti įstatyminio reguliavimo klausimai – 34 straipsnis. Be to, įstatymais reguliuojami ir kitų Konstitucijos straipsnių nuostatose išvardyti klausimai (pvz., 3, 35, 53, 66, 72–74 str. ir kt.). Vienais atvejais įstatymais nustatomos taisyklės, o kitais – tik fiksuojami pagrindiniai principai. Tai laikoma dar vienu prancūziškos įstatymo koncepcijos ypatumu³⁷. Konstitucijos 37 straipsnyje yra nustatyta, kad klausimai, nepriskirti įstatymų reguliavimo sričiai, yra reglamentinio pobūdžio. Atsižvelgiant į tai visos kitos sritys, kurios nereguliuojamos įstatymais, reglamentuojamos vykdomosios valdžios aktais. Todėl prezidento pasirašomų teisės aktų negalima traktuoti kaip įprastų įstatymų įgyvendinamųjų teisės aktų, kurie priimami įstatymų pagrindu ir juos vykdančiais. Prezidento pasirašomi ordonansai ir dekretai, kuriuos priima Ministrų Taryba (13 str. 1 d.) – tai savarankiški norminiai teisės aktai, kurie reguliuojant atskirų sričių visuomeninius santykius vaidina tą patį vaidmenį kaip ir įstatymai. Svarbesni iš jų – ordonansai, tuo tarpu dekretai reguliuoja vadinamuosius einamuosius klausimus. Teigiama, kad tokie įgaliojimai vykdomajai valdžiai yra suteikti siekiant realizuoti poreikį turėti stiprią vyriausybę, sugebančią operatyviai spręsti iškilančias valstybės ir visuomenės problemas, nes parlamentas dėl savo sudėtingos struktūros ir procedūrų nepajėgtų laiku ir tinkamai reaguoti į iškilusias problemas³⁸.

Be jau minėtos prezidentui suteiktos įstatymų leidybos iniciatyvos teisės, įstatymų leidybos procese jam suteikta atidedamojo veto teisė. Taigi pagal Konstitucijos 10 straipsnį Respublikos prezidentas promulguoja įstatymus per penkiolika dienų nuo tada, kai Vyriausybė jam perduoda galutinai priimtą įstatymą. Prieš pasibaigiant šiam terminui prezidentas gali prašyti parlamento iš naujo svarstyti įstatymą ar tam tikrus jo straipsnius; šio naujo svarstymo nerengti negalima. Vis dėlto tokia jo teisė yra įvardijama kaip nepakankamai efektyvi galimybė dalyvauti įstatymų kūrybos procese, nes veto gali būti įveikiamas paprastąja parlamento narių balsų dauguma³⁹.

Prezidentas turi įgaliojimų ir santykiuose su teismine valdžia. Paminėtina, jog Konstitucijos 64 straipsnis skelbia, kad Respublikos prezidentas yra teisminės valdžios nepriklausomumo garantas. Jam padeda Aukščiausioji magistrantūros taryba, kuriai jis ir pirmininkauja. Prezidentui tradiciškai suteikta teisė teikti malonę (17 str.).

2007 m. priėmus Konstitucijos pataisą, prezidentas gali būti pašalintas iš pareigų tik tuo atveju, jei jis akivaizdžiai nusižengia vykdydamas savo pareigas (68 str.)⁴⁰. Viceprezidento pareigybės Prancūzijoje nėra, taigi tokiu atveju, jei jo įgaliojimai nutrūksta pirma laiko, jį pavaduoja Senato pirmininkas, o jei ir šis negali vykdyti jo pareigų – Vyriausybė. Tiesa, toks laikotarpis negali būti ilgas, nes pagal Konstitucijos 7 straipsnio nuostatas, esant prezidento laisvai vietai arba Konstitucinei Tarybai paskelbus, kad yra

37 Jarašiūnas, E. Įstatymas Prancūzijos V Respublikos konstitucinėje teisėje. *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 439.

38 Mesonis, G., *supra* note 30, p. 122–123.

39 Mesonis, G., *supra* note 26, p. 82.

40 Iki Konstitucijos pakeitimo prezidentas turėjo atsakyti už savo veiksmus, kuriuos atliko įgyvendindamas įgaliojimus, tik valstybės išdavimo atveju.

neįveikiama kliūtis, dėl kurios prezidentas negali eiti savo pareigų, naujo prezidento rinkimai, išskyrus atvejus, kai Konstitucinė Taryba konstatuoja esant nenugalimą jėgą, vyksta ne anksčiau kaip dvidešimt dienų ir ne vėliau kaip trisdešimt penkis dienas nuo laisvos vietos atsiradimo arba nuo paskelbimo apie neįveikiamą kliūtį, dėl kurios prezidentas negali eiti savo pareigų.

5. Vykdomoji valdžia – vyriausybė

Vyriausybė – tai kolegiali institucija, kuri vykdomąją valdžią įgyvendina kartu su prezidentu arba atskirai. Konstitucijos tekste vartojama sąvoka „vyriausybė“. Ji vartojama III ir V skirsnių pavadinimų formuluotėse. Tačiau Konstitucijoje nėra atskleista šio termino samprata: jo turinį galima suprasti netiesiogiai. Taigi pagal Konstitucijos 21 straipsnį vyriausybės veiklai vadovauja ministras pirmininkas. Konstitucijos 49 straipsnyje kalbama apie Nacionalinio susirinkimo pasitikėjimą vyriausybe. Tai leidžia daryti išvadą, kad vyriausybė – tai visi jos nariai, vadovaujami ministro pirmininko.

Konstitucijos 20 straipsnyje bendriausia prasme suformuluotas vyriausybės vaidmuo konstitucinėje valstybės valdžios sistemoje – ji nustato ir įgyvendina tautos politiką; jos žinioje yra administracija ir ginkluotosios pajėgos. Ministrą pirmininką ir jo pateiktus vyriausybės narius skiria prezidentas. Toks prezidento dekretas neturi būti kontrasignuojamas. Jau minėta, kad tai, jog vyriausybė yra atsakinga Nacionaliniam susirinkimui, verčia prezidentą skirti tokią vyriausybę, kuri turi parlamentinės daugumos paramą. Vidinė vyriausybės struktūra yra grindžiama hierarchijos principu: ministrui pirmininkui yra pavaldūs valstybės ministrai, ministrai, valstybės sekretoriai ir kiti nariai. Taigi konkreti vyriausybės struktūra Konstitucijoje nėra numatyta, šis klausimas kaskart sprendžiamas ją formuojant ar reorganizuojant.

Konstitucijoje pabrėžiamas ministro pirmininko vaidmuo. Jis vadovauja vyriausybės veiklai, yra atsakingas už nacionalinę gynybą, užtikrina įstatymų vykdymą. Atsižvelgdamas į Konstitucijos 13 straipsnio nuostatas, ministras pirmininkas įgyvendina reglamentinę valdžią ir skiria asmenis į civilines bei karines pareigas. Ministras pirmininkas taip pat turi teisę kreiptis į Konstitucinę Tarybą dėl įstatymų atitikties Konstitucijai prieš juos paskelbiant (61 str.). Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta, kad į neeilinę sesiją parlamentas turi susirinkti ministro pirmininko arba Nacionalinio susirinkimo narių daugumos prašymu.

Vyriausybės atsakingumo parlamentui principas įtvirtintas Konstitucijos 20 straipsnio 3 dalyje. Pagal tai ministras pirmininkas turi teikti prezidentui vyriausybės atsistatydinimą, jeigu Nacionalinis susirinkimas priima nepasitikėjimo rezoliuciją arba nepriitaria vyriausybės programai ar bendrosios politikos deklaracijai. Laikas, kada turėtų būti balsuojama dėl pasitikėjimo vyriausybe, nenumatytas, tačiau dažniausia siekiama balsuoti ją sudarius.

Jau minėta, kad vyriausybė turi svarbių įgaliojimų. Vienas iš jų – įstatymų leidybos iniciatyvos teisė (39 str.). Pagal Konstitucijos 38 straipsnį vyriausybė, vykdydama savo programą, gali prašyti parlamento leisti apibrėžtą laiką ordonansais nustatyti priemones,

kurios paprastai priklauso įstatymų sričiai. Ordonansus priima Ministrų Taryba, gavusi Valstybės Tarybos išvadą. Jie įsigalioja juos paskelbus, bet tampa nebegaliojančiais, jeigu jų patvirtinimo įstatymo projektas nepateikiamas parlamentui per įstatymu nustatytą įgaliojimų perdavimo laiką. Pasibaigus numatytam laikui, ordonansai dėl klausimų, priklausančių įstatymų reguliavimo sričiai, gali būti pakeisti tik įstatymu. Taigi, kaip matome, Prancūzijos Konstitucijoje, kaip ir kai kurių kitų šalių konstitucijose (Austrijos Respublikos, Italijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos ir kt.) yra numatyta deleguotoji įstatymų leidyba, kai įstatymų leidėjo pavedimu vyriausybė gali leisti teisės aktus, turinčius įstatymo galią⁴¹. Tokia nuostata Prancūzijoje buvo siekta stiprinti vykdomąją valdžią ir koncentruoti parlamento veiklą tik pagrindiniams sprendimams priimti⁴².

Prancūzijoje vyriausybės veiklai būdingos dvi organizacinės formos: Ministrų Taryba ir Ministrų Kabinetas. Pagrindinė vyriausybės veiklos forma yra Ministrų Taryba. Tai vyriausybės posėdžiai, kuriems pirmininkauja prezidentas. Tokiame posėdyje priimtus aktus pasirašo prezidentas. Pagal Konstitucijos 21 straipsnį ypatingais atvejais prezidentas gali deleguoti įgaliojimus pirmininkauti Ministrų Tarybai ministrui pirmininkui. Nedalyvaujant Respublikos prezidentui gali būti rengiami Ministrų Kabineto posėdžiai, kuriems pirmininkauja ministras pirmininkas. Jų metu sprendimai nepriimami.

6. Įstatymų leidžiamoji valdžia – Nacionalinis susirinkimas ir Senatas

Parlamentas – aukščiausioji Prancūzijos atstovaujamoji institucija, kurią sudaro dveji rūmai: Nacionalinis susirinkimas ir Senatas. Kiekvienų rūmų vieta ir vaidmuo valstybės valdžios institucijų sistemoje yra nustatyta Konstitucijoje, organiniuose įstatymuose ir jų reglamentuose.

Nacionalinio susirinkimo deputatai, kurių didžiausias skaičius gali būti 577, renkami tiesioginiais rinkimais. Senatas, kurio narių skaičius gali būti ne didesnis kaip 348, renkamas netiesioginiais rinkimais. Tai garantuoja atstovavimą Respublikos teritorinėms bendruomenėms (24 str. 2 ir 3 d.). Organinis įstatymas nustato kiekvienų rūmų įgaliojimų trukmę, jų narių skaičių, aprūpinimą, jų išrinkimo sąlygas, nerenkamumo ir nesuderinamumo tvarką. Šis įstatymas taip pat nustato sąlygas, kurių laikantis išrenkami asmenys, turintys užtikrinti deputatų ir senatorių pakeitimą atsiradus laisvai vietai, visiškai arba iš dalies atnaujinant rūmus, kuriems jie priklausė, taip pat jų laikiną pakeitimą tuo atveju, jei jie eina pareigas vyriausybėje (25 str.).

Konstitucijos 27 straipsnyje įtvirtintas parlamento nario laisvo mandato principas: imperatyvūs mandatai negalioja. Parlamentarai naudojami imuniteto ir indenniteto teisėmis (26 str.).

41 Baublys, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2010, p. 271.

42 Schneider, H. *Gesetzgebung: ein Lehr- und Handbuch*. 3., neubearbeitete und erweiterte Auflage. Heidelberg, 2002, S. 164.

Prancūzijos parlamentui kaip ir kitų šalių parlamentams iš esmės priskiriami analogiški įgaliojimai. Visų pirma, tai įstatymų leidyba, taip pat biudžeto tvirtinimas ir jo vykdymo priežiūra, vyriausybės veiklos kontrolė ir karo bei taikos klausimų sprendimas.

Aptariant įstatymų leidybą, dar kartą atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konstitucijos 34 straipsnyje yra išvardytos sritys, dėl kurių parlamentas gali priimti įstatymus ir juose nustatyti taisykles (pvz., dėl šeimos turinių santykių, nusikaltimų ir nusižengimų, taip pat už juos skiriamų bausmių nustatymo, baudžiamojo proceso ir kt.). Šiame straipsnyje taip pat nurodoma, kokiais atvejais priimami įstatymai gali nustatyti tik pagrindinius principus (pvz., dėl teritorinių bendruomenių valdymo, jų kompetencijos, švietimo, darbo, profesinių sąjungų, aplinkos apsaugos ir kt.). Taigi šiuo atveju parlamentas nustato tik svarbiausius dalykus, kita palieka vykdomajai valdžiai. Tad tokios yra įstatymų leidybos ribos, o visa kita pagal Konstitucijos 37 straipsnio 1 dalį priklauso jau aptartai reglamentinei sričiai⁴³. Reikia pasakyti, kad didžioji dauguma parlamente priimamų įstatymų – tai vyriausybės parengti įstatymų projektai.

Pagal Konstitucijos 45 straipsnį kiekvienas įstatymo projektas ar įstatymo pasiūlymas yra nuosekliai nagrinėjamas abejuose parlamento rūmuose, siekiant priimti identišką tekstą. Taigi gali susidaryti nuomonė, kad abeji parlamento rūmai šiame procese yra lygiaverčiai, bet yra ne visai taip. Jei dėl rūmų nuomonių skirtumo įstatymo projektas ar įstatymo pasiūlymas nebuvo priimtas po dviejų svarstymų kiekvienuose rūmuose arba jei po vieno svarstymo kiekvienuose rūmuose vyriausybė pareiškė prašymą įstatymo projektą ar įstatymo pasiūlymą skubiai svarstyti, ministras pirmininkas turi galimybę sušaukti mišrios paritetinės komisijos, turinčios pasiūlyti naują tekstą ginčijamais klausimais, susirinkimą. Jeigu abeji rūmai neranda bendros nuomonės dėl įstatymo projekto net ir po to, vyriausybė gali prašyti Nacionalinį susirinkimą priimti galutinį sprendimą. Tai, taip pat jau minėta aplinkybė, kad tik Nacionalinis susirinkimas gali pareikšti nepasitikėjimą vyriausybe, patvirtina teiginį, kad Prancūzijos parlamento „stiprūs“ žemieji rūmai – Nacionalinis susirinkimas ir „silpnas“ Senatas.

Be paprastųjų įstatymų, Prancūzijos konstitucinėje sistemoje numatyti ir kiti; tarp jų paminėtini organiniai įstatymai. Tokie įstatymai yra numatyti tiesiogiai Prancūzijos Konstitucijoje (numatytas jų sąrašas), skirti įgyvendinti Konstituciją⁴⁴. Pasirinkta konstitucinio reguliavimo koncepcija leido be reikalo neapkrauti konstitucinio teksto. Pavyzdžiui, jau buvo minėta, kad pagal Konstitucijos 6 straipsnį prezidentas renkamas penkeriems metams visuotiniais rinkimais ir kad šio straipsnio taikymo sąlygas nustato organinis įstatymas; pagal Konstitucijos 25 straipsnio 1 dalį organinis įstatymas nustato kiekvienų rūmų įgaliojimų trukmę, skaičių ir kita. Jų priėmimo procedūra reglamentuojama Konstitucijos 46 straipsnyje, taikant procedūrą, numatytą 45 straipsnyje. Taigi jie priimami laikantis specialios tvarkos, kuri skiriasi nuo paprastųjų įstatymų priėmimo tvarkos. Rūmams nesutariant, Nacionalinis susirinkimas gali paskutinio skaitymo metu priimti aktą tik absoliučia balsų dauguma. Organiniai įstatymai gali būti viešai paskel-

43 Plačiau žr.: Jarašiūnas, E., *supra* note 37, p. 441–451.

44 Baublys, L., *et al.*, *supra* note 41, p. 263.

biami tik po to, kai Konstitucinė Taryba paskelbia apie jų atitiktį Konstitucijai. Taigi organiniams įstatymams būdinga prevencinė jų konstitucingumo kontrolė.

Finansinių įstatymų priėmimo ypatumai reglamentuojami Konstitucijos 47 straipsnyje. Tokius įstatymus parlamentas priima pagal sąlygas, numatytas organiniame įstatyme. Jeigu Nacionalinis susirinkimas neapsisprendė dėl projekto per pirmąjį svarstymą per 40 dienų nuo jo pateikimo, vyriausybė kreipiasi į Senatą, kuris turi priimti sprendimą per 15 dienų, toliau taikant paprastų įstatymų priėmimo procedūrą pagal Konstitucijos 45 straipsnį. Jeigu parlamentas nepriima sprendimo per 70 dienų, projektas gali įsigaliooti ordonansu. Numatyta, kad tuo atveju, jei įstatymas finansų klausimais, nustatantis biudžetinių metų pajamas ir išlaidas, nebuvo pateiktas per laiką, kurio pakaktų jį priimti iki biudžetinių metų pradžios, vyriausybė prašo parlamento leidimo rinkti mokesčius ir dekretu suteikia kreditus balsavimu numatytiems reikalams finansuoti.

Svarbūs parlamento įgaliojimai ir valstybės vidaus bei jos gynybos klausimais. Tik įstatymu yra ratifikuojamos svarbios tarptautinės sutartys ar susitarimai, išvardyti Konstitucijos 53 straipsnyje. Nors apgulties padėtį šalyje skelbia Ministrų Taryba, pratęsti ją ilgiau kaip dvylika dienų galima tik leidus parlamentui (36 str.). Pagal Konstitucijos 35 straipsnį paskelbti karą leidžia parlamentas. Vyriausybė taip pat turi pranešti parlamentui apie priimtą sprendimą dėl karinių pajėgų panaudojimo užsienyje, turi pateikti ir tokio sprendimo tikslus. Jei tai trunka ilgiau nei keturis mėnesius, turi gauti parlamento leidimą tai pratęsti, sprendžiamąjį žodį suteikiant Nacionaliniam susirinkimui.

Apibendrinant galima teigti, kad Prancūzijos V Respublikoje vykdomajai valdžiai tenka didesnis vaidmuo, tačiau vis dėlto kiekvienas svarbus politinis sprendimas, juo labiau toks, kurį būtina įforminti įstatymu, negali būti priimtas nedalyvaujant parlamentui ir jam nepritariant. Tai ir suteikia jam išskirtinę vietą valstybės valdžios institucijų sistemoje.

7. Teisminė valdžia

Valdžių padalijimo principu grįstoje valstybės valdžių padalijimo sistemoje svarbus vaidmuo tenka ir teismams. Reikia pasakyti, kad 1958 m. Prancūzijos Konstitucijoje įtvirtintos tik pagrindinės nuostatos, susijusios su šios valdžios šakos reglamentavimu, joms būdingas glaustumas ir fragmentiškumas⁴⁵.

Konstitucijos VIII skirsnio „Apie teismines institucijas“ 64 straipsnyje įtvirtinta, kad Respublikos prezidentas yra teisminės valdžios nepriklausomumo garantas. Jam padeda Aukščiausioji magistrantūros taryba⁴⁶. Šiame straipsnyje įtvirtintas ne tik minėtas teismų nepriklausomumo, bet ir teisėjų nekeičiamumo principas, taip pat nustatyta, kad teisminės valdžios pareigūnų statusą nustato organiniai įstatymai. Aptariamame Konstitucijos skirsnyje esančiame 66 straipsnyje įtvirtinta ir svarbi procesinė teisė – niekas negali būti neteisėtai suimtas, o teisminė valdžia įvardijama kaip asmens laisvės saugo-

45 Jarašiūnas, E., *supra* note 5, p. 75.

46 Konstitucijos 65 straipsnis, kuriame reglamentuojami su Aukščiausios magistrantūros statusu susiję klausimai, po Konstitucijos priėmimo jau buvo du kartus pakeistas, paskutinis pakeitimas – 2008 m.

toja, turinti užtikrinti šio principo laikymąsi pagal sąlygas, numatytas įstatyme. 2007 m. šis Konstitucijos skirsnis buvo papildytas nauju 66-1 straipsniu, kuriuo buvo uždrausta mirties bausmė.

Toliau Konstitucijos IX skirsnyje reglamentuojami klausimai, susiję su Respublikos prezidento atsakomybe. 1993 m. Konstitucija buvo papildyta nauju X skirsniu, kuriame reglamentuojama vyriausybės narių baudžiamoji atsakomybė. Šio skirsnio 68-1 straipsnyje nustatyta, kad vyriausybės nariai baudžiamąja tvarka baudžiami už veiksmus, kuriuos jie atliko įgyvendindami savo įgaliojimus, jų įvykdymo metu kvalifikuotus kaip nusikaltimus ar nusižengimus. Tokiu atveju jie teisiami Respublikos teisingumo teismo, kurį sudaro penkiolika teisėjų: dvylika parlamento narių, po lygiai išrinktų Nacionalinio susirinkimo ir Senato iš savo narių po kiekvieno dalinio ar visiško atnaujinimo, ir trijų Kasacinio teismo teisėjų, iš kurių vienas pirmininkauja Respublikos teisingumo teisme. Kiekvienas asmuo, kuriam padaryta žala vyriausybės nariui padarius nusikaltimą arba nusižengimą, gali paduoti skundą Skundų komisijai, kuri priima sprendimą arba bylą nutraukti, arba ją perduoti generaliniam prokurorui prie Kasacinio teismo, kad jis teiktų šią bylą nagrinėti Respublikos teisingumo teismui. Šio, t. y. 68-2, straipsnio taikymo sąlygas numato organinis įstatymas.

8. Konstitucinė Taryba

Konstitucinės justicijos sistema, veikianti Prancūzijoje, laikoma vienu iš originaliausių ir reikšmingiausių jos politinės ir konstitucinės organizacijos elementų, kokios ši šalis neturėjo per visą savo istoriją. Šiuo metu konstitucinės kontrolės priežiūrą šioje šalyje atliekanti Konstitucinė Taryba nuo Konstitucijos priėmimo laikoma efektyvia priemone, galinčia daryti reikšmingą įtaką įstatymų leidybai, taip pat turinti ir kitas funkcijas. Nors ji teisinėje literatūroje, kaip ir kitos Konstitucinės Tarybos (pvz., Alžyre, Kazachstane), apibūdinama kaip kvaziteisminė institucija, tačiau, kaip teigia L. Favoreu, nei sudėtimi, nei įgaliojimais, nei veikla neišsiskiria iš kitų teismų, kurie buvo įsteigti remiantis europietiškoju konstitucinės kontrolės modeliu⁴⁷.

Konstitucinė taryba, kuriai skirtas Konstitucijos VII skirsnis, yra savarankiška institucija, veikianti kolegialiai. Ją pagal Konstitucijos 56 straipsnį sudaro devyni nariai, kurie yra skiriami devyneriems metams ir tik vienai kadencijai. Kas trejus metus Konstitucinės Tarybos sudėtis atnaujinama trečdaliu. Tris Konstitucinės Tarybos narius skiria Respublikos prezidentas, tris – Senato pirmininkas, tris – Nacionalinio susirinkimo pirmininkas. Įtvirtintas rotacijos principas užtikrina tam tikrą perimamumą, nuolatinę Konstitucinės Tarybos sudėties atnaujinimą bei teisėjų skyrimo šaltinių įvairovę. Konstitucinės Tarybos pirmininką skiria Respublikos prezidentas. Tokia tvarka sudaro prielaidas valstybės vadovui skirti politiškai jam artimą asmenį. Balsams pasidalijus po lygiai, lemia pirmininko balsas. Konstitucinės Tarybos pirmininkas užima šalies pareigūnų oficialioje hierarchijoje penktą vietą po Respublikos prezidento, ministro pirmi-

47 Favoreu, L. *Konstituciniai teismai*. Vertė Jarašiūnas, E. Vilnius: Garnelis, 2001, p. 29.

ninko ir abejų parlamento rūmų pirmininkų. Šiame straipsnyje taip pat nurodyta, kad, be nurodytų devynių narių, į Konstitucinę Tarybą pagal teisę (*ex officio*) iki gyvos galvos įeina buvę Respublikos prezidentai, tačiau šiuo metu faktiškai Konstitucinės Tarybos posėdžiuose jie nedalyvauja. Pagal Konstitucijos 57 straipsnį Konstitucinės Tarybos narių pareigos nesuderinamos su ministro arba parlamento narių pareigomis. Kiti nesuderinamumo atvejai numatyti organiniame įstatyme. Taigi Konstitucijoje numatyta teisėjų skyrimo tvarka užtikrina jų nepriklausomumo principą, nes, paskirti devyneriems metams jie negali būti paskirti pakartotinai, jų negalima iš pareigų atleisti ar atšaukti, nebent tai padarytų pati Konstitucinė Taryba, ir tai tik esant ypatingoms aplinkybėms.

Konstitucinei Tarybai yra suteikti svarbūs įgaliojimai, kuriuos galima suskirstyti į keturias grupes. Visų pirma, Konstitucinė Taryba tikrina įstatymų konstitucingumą, ji taip pat sprendžia ginčus renkant prezidentą ir parlamentą, prižiūri, ar teisingai atliekamos referendumų procedūros, skelbia jų rezultatus. Be to, ji konstatuoja prezidento pareigų vakansijos atvejus ir pateikia poziciją dėl ypatingos padėties paskelbimo pagal Konstitucijos 16 straipsnį⁴⁸.

Pirmiausia ši institucija aptartina kaip atliekanti įstatymų atitikties Konstitucijai kontrolę. Kaip žinoma, pagal privalomumą konstitucinė kontrolė gali būti privalomoji ir fakultatyvinė. Jau minėta, kad į Konstitucinę Tarybą privaloma kreiptis dėl organinių įstatymų ir parlamento reglamentų konstitucingumo (61 str. 1 d.). Fakultatyvinę kontrolę gali inicijuoti tie subjektai, kuriems tokia teisė numatyta šalies Konstitucijoje, o tokia teisė numatyta vien politinėms valdžios institucijoms. Taigi pagal Konstitucijos 61 straipsnio 2 dalį Respublikos prezidentas, ministras pirmininkas, Nacionalinio susirinkimo ir Senato pirmininkai, 60 deputatų ar senatorių iki įstatymo paskelbimo ir iki Konstitucijos 11 straipsnyje nurodytų pasiūlymų dėl įstatymų pateikimo referendumui gali kreiptis į Konstitucinę Tarybą prašydami patikrinti, ar jie atitinka Konstituciją. Taigi konstitucinę kontrolę pagal įgyvendinimo laiką skirstydami į išankstinę (prevencinę) ir vėlesniąją (represyviąją), matome, kad Prancūzijoje atliekama išankstinė kontrolė, kai teisės akto atitiktis konstitucijai tikrinama dar iki šio akto paskelbimo ir įsigaliojimo, t. y. iki jo promulgavimo.

Tarptautinių įsipareigojimų kontrolė vykdoma pagal Konstitucijos 54 straipsnio, kuris yra Konstitucijos VI skirsnyje „Tarptautinės sutartys ir susitarimai“, nuostatas. Jei Konstitucinė Taryba Respublikos prezidento, ministro pirmininko, parlamento rūmų pirmininkų, 60 deputatų ar senatorių kreipimusi paskelbė, kad tam tikra tarptautinio įsipareigojimo nuostata prieštarauja Konstitucijai, leidimas jį ratifikuoti ar jam pritarti gali būti duotas tik pakeitus Konstituciją. Taigi kreipimosi į Konstitucinę Tarybą momentas – iki juos ratifikuojant ar jiems pritariant – savaime suprantamas sprendimas.

Konstitucinė Taryba sprendžia ginčus ir dėl kompetencijos. Jau minėta, kad sritys, kurios turi būti sureguliuotos įstatymais, nurodytos Konstitucijos 34 straipsnyje. Konstitucijos 37 straipsnyje nurodyta, kad klausimai, nepriskirti įstatymų reguliavimo sričiai, yra reglamentinio pobūdžio. Taigi tuo atveju, jei įstatymu per klaidą buvo sureguliuoti

48 Haensch, G.; Tümmers, H. J. *Frankreich: Politik, Gesellschaft, Wirtschaft*. 3. völlig neu bearbeitete Auflage. München: Beck. 1998, S. 210–211.

reglamentinio reguliavimo klausimai, tokie įstatymai, gavus Konstitucinės Tarybos išvadą, gali būti keičiami dekretais. Šiuo atveju atliekama ne išankstinė, bet vėlesnioji kontrolė. Be to, tuo atveju, jei įstatymų leidybos procedūros metu paaiškėtų, kad pasiūlymas ar pataisa nepriklauso įstatymų reguliavimo sričiai ar prieštarauja Konstitucijos 38 straipsnyje numatytiems įgaliojimams, vyriausybė arba atitinkamų parlamento rūmų pirmininkas gali pareikšti apie jų nepriimtinumą. Jei vyriausybės ir atitinkamų rūmų pirmininko nuomonė skiriasi, Konstitucinė Taryba vieno ar kito prašymu sprendimą šiuo klausimu priima per aštuonias dienas (41 str.).

Jau minėta, kad Konstitucinė Taryba veikia ir kaip rinkimų teismas. Taigi Konstitucinė Taryba prižiūri, ar teisingai vyksta Respublikos prezidento rinkimai. Ji nagrinėja skundus ir skelbia balsavimo rezultatus (58 str.). Jeigu ginčijami rinkimų rezultatai, Konstitucinė Taryba sprendžia, ar teisingai išrinkti deputatai ir senatoriai (59 str.). Konstitucinė Taryba prižiūri, ar teisingai atliekamos procedūros, numatytos 11 ir 89 straipsniuose, ir skelbia referendumo rezultatus (60 str.).

Konstitucinė Taryba veikia ir kaip konsultacinė institucija. Pagal Konstitucijos 7 straipsnio nuostatas ji priima sprendimą prezidento pareigų vakansijos atveju. Su Konstitucine Taryba Respublikos prezidentas konsultuojasi esant ypatingoms aplinkybėms, t. y. kai Respublikos institucijoms, tautos nepriklausomybei, jos teritorijos vientisumui arba jos tarptautinių įsipareigojimų vykdymui gresia rimtas pavojus ir kai normali viešųjų konstitucinės valdžios institucijų veikla yra pertraukta.

Organinis įstatymas nustato Konstitucinės Tarybos organizacijos ir veiklos taisykles, procedūrą, kurios ji laikosi, taip pat kreipimosi į ją su prašymais terminus. Konstitucijos 61 straipsnyje skelbiama, kad nuostata, kuri pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai, negali būti nei paskelbta, nei taikoma.

Apibendrinant galima teigti, kad nors 1958 m. Prancūzijos Konstitucijos kūrėjai ir neturėjo ketinimų įsteigti šalyje stiprią konstitucinės justicijos instituciją Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucinio Teismo pavyzdžiu⁴⁹, tačiau jo įtaka ir teisinei, ir politinei tvarkai šiandien yra neabejotina. Todėl neatsitiktinai teigiama, kad ši institucija šalia Respublikos prezidento, kuris prižiūri, kaip laikomasi Konstitucijos, taip pat tapo tikru Konstitucijos garantu.⁵⁰

Išvados

Valstybės forma ir ypač vienas jos elementų – valstybės valdymo forma – yra nuolatinių diskusijų objektas. Paprastai ypač audringai tai svarstoma tais atvejais, kai pasikeičia visuomenės gyvenimo sąlygos ir visuomenei tenka rinktis, koks valstybės organizacijos modelis turi būti įtvirtintas. XX a. pabaigoje vėl atgavusi nepriklausomybę Lietuva nebuvo išimtis. Lietuvos Respublikos Konstitucijos kūrimo proceso istorijoje

49 Schid, J.; Uterwedde, H. *Frankreich: Politik, Wirtschaft, Gesellschaft*. 2., aktualisierte Auflage. Wiesbaden, 2006, S. 106.

50 Müller-Brandeck-Bocquet, G.; Moreau, P. *Frankreich: Eine politische Landeskunde*. 2. Auflage. Opladen, 2000, S. 79.

diskusijos dėl valstybės valdymo formos buvo ypač aktyvios: vienuose iš pateiktų projektų buvo labiau linkstama į prezidentinę demokratiją, kituose prioritetas buvo teikiamas parlamentinei demokratijai.

Vienas iš svarbių veiksnių, dariusių įtaką pasirenkant Lietuvos valdymo modelį, buvo Vakarų Europos demokratinių šalių konstitucinė patirtis. Šiuo metu galiojanti Lietuvos Respublikos Konstitucija apibūdinama kaip visuomenės kompromisas, susitarimas – sudėtingų derybų pagrindu parengtas pagrindinis šalies įstatymas, aprobuotas tautos referendumo. Tai lėmė, jog derinant įvairias nuomones pasirinkta valstybės valdymo forma apibūdinama kaip parlamentinė respublika, kuriai būdingi ir kai kurie vadinamosios mišrios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatumai, priskyrimo vienai ar kitai respublikos rūšiai kriterijumi laikant ne tik vyriausybės politinės atsakomybės parlamentui buvimą arba nebuvimą, bet ir kitus požymius: Respublikos Prezidento išrinkimo būdą, ministro pirmininko pareigų buvimą ar nebuvimą, Respublikos prezidento teisę skelbti priešlaikinius parlamento rinkimus ir kita.

Kalbėdami apie mišrią (pusiau prezidentinę) valdymo formą, omenyje pirmiausia turime Prancūzijos V Respublikos valdymo modelį: jis teisinėje literatūroje apibūdinamas kaip mišrios (pusiau prezidentinės) respublikos etalonas. Šiuo metu galiojančioje 1958 m. priimtoje Prancūzijos Konstitucijoje siekta įtvirtinti efektyvų valdžios modelį, apimančią prezidentinio ir parlamentinio valdymo elementus. Šių elementų junginys virsta mišriu (pusiau prezidentiniu) modeliu. Konstitucionalizmo raidai minėta Konstitucija pirmiausia būtent šio modelio įtvirtinimu ir reikšminga: nors pasaulyje daugiau nei 60 valstybių yra priskiriamos mišrioms (pusiau prezidentinio) valdymo valstybėms, iš jų 19 yra Europoje, Prancūzija tradiciškai yra laikoma ryškiausiu pusiau prezidentinio valdymo modeliu.

Vienas ryškiausių Prancūzijoje galiojančios Konstitucijos bruožų yra tai, kad valdžios institucijų sistemoje vykdomajai valdžiai tenka dominuojantis vaidmuo. Jau rengiant Konstitucijos projektą jame buvo siekiama įtvirtinti vadinamąjį racionalizuotą parlamentarizmą. Pagal Konstitucijos nuostatas aukščiausiųjų valstybės valdžios institucijų sistemoje prezidentui, kurį nuo 1962 m. tiesiogiai renka Tauta, priklauso išties svarbūs įgaliojimai. Prezidentinės valstybės požymiai išryškėja dar ir tuo požiūriu, kad Prezidentas politiškai neatsiskaito parlamentui, vykdo ne tik valstybės vadovo funkcijas, bet *de facto* yra vyriausybės vadovas bei vyriausiasis kariuomenės vadas. Prezidentas formuoja vyriausybę, kuri yra jam atsakinga. Vyriausybė taip pat turi turėti žemutinių rūmų – Nacionalinio susirinkimo – pasitikėjimą. Taigi Prancūzijos vyriausybės atsakomybė yra dviguba, nes ji susieta atsakomybės ryšiais ir su parlamentu, ir su prezidentu, tuo tarpu prezidentinei respublikai būdinga tai, kad vyriausybė atsakinga prezidentui, o parlamentinėje respublikoje – parlamentui.

Reikia pasakyti, kad aptariamoji Prancūzijos valdymo forma yra itin efektyvi, kai vyriausybė, turinti Nacionalinio susirinkimo pasitikėjimą, ir Respublikos prezidentas yra vienos politinės orientacijos. Kitais atvejais tarp Respublikos prezidento ir vyriausybės bei Nacionalinio susirinkimo gali kilti konfliktų, kuriuos išspręsti dėl specifinių šių institucijų ryšio ne visada yra paprasta. Todėl politinės jėgos turi ieškoti politinio „su-

gyvenimo“ priemonių, kompromiso. Neatsitiktinai teigiama, kad mišrios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatybė yra ta, kad ji yra paslanki, todėl jos turinys priklauso nuo sutampančių parlamentinės daugumos ir prezidento politinių nuostatų.

Kalbant apie mišraus (pusiau prezidentinio) valdymo modelį, pažymėtina, kad ir parlamentinės, ir prezidentinės respublikos bruožų derinys konkrečioje valstybėje gali būti nevienodas. Anksčiau aprašytos konstitucinės sistemos bruožai yra būdingi būtent Prancūzijos V Respublikoje valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų sąrangai. Taigi atkreiptinas dėmesys, jog kitų valstybių, pasirinkusių šį valdymo modelį, konstitucinės sistemos ypatumai tam tikrais aspektais gali ir nesutapti su aprašytaisiais anksčiau, tačiau tai – jau kitų valstybių konstitucinės santvarkos ypatumų tyrinėjimo objektas.

Literatūra

- Andrulienė, A., et al. *Žmogaus teisės. Diskriminacijos draudimas Lietuvos ir tarptautinėje teisėje: Mokomoji priemonė*. Lietuvos žmogaus teisių centras, 2004.
- Baublys, L., et al. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: leidykla MES, 2010.
- Duverger, E. R. Semi-presidentialism and the Supposed French Archetype. *West European Politics*. 2009, 32(2): 248–267.
- Favoreu, L. *Konstituciniai teismai*. Vertė Jarašiūnas, E. Vilnius: Garnelis, 2001.
- France Constitution [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-07]. <<http://www.servat.unibe.ch/icl/fr00000.html>>.
- Haensch, G.; Tümmers, H. J. *Frankreich: Politik, Gesellschaft, Wirtschaft*. 3., völlig neu bearbeitete Auflage. München: Beck, 1998.
- Hartmann, J. *Westliche Regierungssysteme: Parlamentarismus, präsidentielles und semi-präsidentielles Regierungssystem*. 2., aktualisierte Auflage. Wiesbaden, 2005.
- Hollstein, A. *Zwischen Präsidialismus und Parlamentarismus: Die litauischen Verfassungen im 20. Jahrhundert*. Litauisches Kulturinstitut: Jahrestagung, 1998, Lampertheim, 1999.
- Jarašiūnas, E. Daugybė šiuolaikinės konstitucijos veidų: bendri ir individualūs bruožai. *Konstitucinio reguliavimo įvairovė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
- Jarašiūnas, E. Įstatymas Prancūzijos V Respublikos konstitucinėje teisėje. *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber Amicorum Česlovui Juršėnui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
- Jarašiūnas, E. Nuo pirmosios iki naujausių konstitucijų: keletas minčių apie konstitucinio reguliavimo raidą. *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio konstitucinį reguliavimą*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
- Jarašiūnas, E. Prancūzijos Respublikos Konstitucija (Prancūzijos 1958 m. Konstitucija). *Šiuolaikinė konstitucija: studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
- Jarašiūnas, E. Žvelgiant į Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstituciją platesniame konstitucionalizmo raidos kontekste. *Jurisprudencija*. 2002, 30(22).
- Kempf, U. *Das politische System Frankreichs*. 4., aktualisierte und erweiterte Auflage. Wiesbaden, 2007.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės programos“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 5-99.

- Maksimaitis, M. *Užsienio teisės istorija*. Ant-rasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2002.
- Mesonis, G. Valdžių padalijimas: teisinės valstybės charakteristika. *Konstitucingumas ir pilietinė visuomenė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
- Mesonis, G. *Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
- Müller-Brandeck-Bocquet, G.; Moreau, P. *Frankreich: Eine politische Landeskunde*. 2. Auflage. Opladen, 2000.
- Obuchovič, I. V. *Konstitucionnoje pravo Germanii i Francii: Kurs lekcij* [Constitutional Law of Germany and France: Lectures]. Minsk, 2004.
- Osavieliuk, A. M. *Konstitucionnoje pravo zarubežnych stran* [Constitutional Law of Foreign Countries]. Moskva, 2010.
- Schid, J.; Uterwedde, H. *Frankreich: Politik, Wirtschaft, Gesellschaft*. 2., aktualisierte Auflage. Wiesbaden, 2006.
- Schneider, H. *Gesetzgebung: ein Lehr- und Handbuch*. 3., neubearbeitete und erweiterte Auflage. Heidelberg, 2002.
- Shugart, M. S. Comparative Executive–Legislative Relations. In: Rhodes, R. A. W.; Binder, S. A.; Rockman, B. A. *The Oxford Handbook of Political Institutions*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Shugart, M. S. Semi-presidential Systems: Dual Executive and Mixed Authority Patterns. *French Politics*. 2005, 3(3): 323–51.
- Solder, M. „Semi-präsidentielle“ Regierungssysteme? Überlegungen zu einem umstrittenen Systemtyp und Bausteine einer typologischen Rekonzeptualisierung. In: *Analyse demokratischer Regierungssysteme*. 1. Auflage. Wiesbaden, 2010.
- Tümmers, H. J. *Das politische System Frankreichs: Eine Einführung*. München: Beck, 2006.
- Verfassung der Französischen Republik [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-05]. <<http://www.verfassungen.eu/f/>>.
- Vogel, W. *Frankreichs Verfassung 1958-2008. Frankreich: Jahrbuch 2007, 50 Jahre V. Republik*. Wiesbaden, 2008.
- Zippelius, R. *Allgemeine Staatslehre: Politikwissenschaft*. 9., neubearbeitete Auflage. München: Beck, 1985.

GOVERNMENTAL MODEL OF FRENCH FIFTH REPUBLIC AS THE STANDARD FOR A SEMI-PRESIDENTIAL REPUBLIC

Indrė Kavoliūnienė, Milda Vainiutė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article investigates the traits of the French Fifth Republic constitutional system and reviews the essential aspects of the 1958 French Constitution and reveals the impact of the recent amendments to the Constitution (2008) and the situation of the constitutional regulation. A lot of attention is paid to interdependent relations between the governing institutions of the Republic of France that play a major role in determining the model of state government. The main aspects of a semi-presidential model of a republic are revealed.*

In legal literature, the current French Constitution is referred to as the Constitution of the Fifth Republic of France. It has been enacted by national referendum in 1958. It is the seventeenth Constitution since 1789 that has established a twenty second political regime.

At first the Constitution consisted of three documents: the 1958 French Constitution, the 1789 Declaration of the Rights of Man and of the Citizen and the Preamble to the 1946 French Constitution. The Constitutional law of 1 March 2005 added yet another legal document, i.e. the Charter of the Environmental Protection.

French Fifth Republic is considered a frame of reference for a mixed (semi-presidential) republic. The sequence of the chapters of the Constitution reveal the importance of the relevant governmental institutions within the Constitutional model of the Republic of France. This is a characteristic feature of the French Constitution, where priority is given to various provisions relating the President followed by the authority of Government and the legal position of the Parliament.

The executive power has a dominant role in the overall system of Government, which is yet another feature of this Constitution. Some of the more important powers vested into the Government are legislative initiative and a delegated legislature which is exercised through enactment of ordinances with a legal power equivalent to acts of law. This provision of the Constitution demonstrates a rather strong power of the executive within the system of the governmental institutions.

The Constitution has been subject to multiple changes during the period of the French Fifth Republic. The recent changes were adopted in 2008. Irrespective of these changes, the principal features of the Constitution such as the principles of democracy, governmental model of institutions have not been subject to radical changes. Yet, in general, one can observe the relative growth in importance of the Parliament and the Government as collective body of governing.

French Constitution is also special in other respects. For instance, it contains an institute for organic laws, features of human rights catalogue, the Constitutional Council with a power of constitutional supervision, etc.

Keywords: *Constitution, state government model, model of governmental institutions, parliament, president, government, court.*

Indrė Kavoliūnienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: konstitucinė teisė, žmogaus teisės, vaiko teisių apsauga.

Indrė Kavoliūnienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Constitutional Law, Lecturer. Research interests: constitutional law, human rights, protection of children rights.

Milda Vainiutė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: lyginamoji konstitucinė teisė, parlamento konstitucinis statusas, vykdomosios valdžios institucijų konstitucinis statusas, valstybės forma, žmogaus teisės.

Milda Vainiutė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Constitutional Law, Associate Professor. Research interests: comparative constitutional law, constitutional status of the legislative power, constitutional status of the executive power, form of government, human rights.